

РОЗДІЛ **2** ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:37.091.12.011.3-051:62/64

Белан Тетяна

ORCID 0000-0002-4329-3080

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології і методики
технологічної освіти Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

**ПЕДАГОГІЧНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Мета роботи полягає у розкритті сутнісної характеристики педагогічних цінностей, виявленні та обґрунтуванні педагогічних цінностей майбутнього викладача практичного навчання.

Методологія. Для вирішення поставленої мети були використані такі методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз психолого-педагогічних, філософських джерел, офіційних і нормативних документів; порівняння й узагальнення поглядів учених на проблему) й емпіричні (спостереження за освітнім процесом студентів).

Наукова новизна. У статті розкрито суть поняття «педагогічні цінності». Наголошено на тому, що формування ціннісно-змістової сфери особистості відбувається в старшому підлітковому та юнацькому віці, а навчання на педагогічних спеціальностях забезпечує формування саме педагогічних цінностей. У статті ми виділяємо цінності майбутніх викладачів практичного навчання, які формуються і під час професійної підготовки, а саме: професійні, національні, загальнолюдські, педагогічні. Виділено такі педагогічні цінності майбутніх викладачів практичного навчання: професійне мислення, педагогічна творчість, незалежність і сміливість у відстоюванні своєї позиції, індивідуальний педагогічний стиль спілкування з учнями, освіченість, самоконтроль, самоосвіта, активне педагогічне життя.

Висновки. Педагогічні цінності становлять основу професіоналізму особистості та створюють фундамент професійної культури педагога. Тому необхідно формувати особистість викладача з високою духовною культурою, який зміг би знайти творчий, нетрадиційний вихід із педагогічних ситуацій. Це складна проблема в системі підготовки педагогічних кадрів, що змушує вести пошук нових технологій, здатних забезпечити досягнення поставленої мети. Для цього майбутньому викладачу необхідно усвідомити свою унікальність, мотиви своєї поведінки, навчитися досягати внутрішній світ іншої людини, формувати гуманістичну спрямованість, духовно-моральні та педагогічні цінності.

Ключові слова: педагогічні цінності, професійна підготовка, викладач практичного навчання.

Постановка проблеми. Вдосконалення змісту та форм професійної підготовки майбутніх педагогів – це одне з найважливіших завдань закладу вищої освіти, тому що педагогічна освіта повинна відповідати сучасним запитам підростаючого покоління. Одним із актуальних педагогічних завдань професійної підготовки майбутніх педагогів залишається формування цілісної системи педагогічних цінностей. Проблема формування цінностей, ціннісних орієнтацій, професійних цінностей, а особливо педагогічних цінностей сучасних викладачів систематично досліджується та обговорюється педагогами-науковцями у зв'язку з її актуальністю для реалізації особистісно-орієнтованого підходу. Та зважаючи на це, проблема формування педагогічних цінностей викладачів саме практичного навчання не є предметом спеціального наукового дослідження. У зв'язку з тим, що на педагогічні спеціальності у заклади вищої освіти часто приходять молодь, яка не має відповідної професійної орієнтації на майбутню педагогічну діяльність, одним із актуальних педагогічних завдань залишається формування цілісної системи педагогічних цінностей у свідомості майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості розроблялася у філософії (Аристотель, С. Анісімов, С. Возняк, В. Кононенко, В. Шубинський), у соціології (Д. Беляєв, В. Возинська, Т. Парсонс, В. Ольшанський, Я. Щепанський), у психології (О. Асмолов, І. Бех, М. Заброцький, М. Рокич та ін.), у педагогіці (І. Зязюн, Л. Долинська, О. Стахова, О. Пришляк, М. Федоренко, І. Федух). Формування професійних цінностей майбутніх педагогів досліджували: Г. Мешко, О. Мешко, М. Чумак, а формування педагогічних цінностей майбутніх педагогів – О. Александрова, О. Гончарова, І. Ісаєв, А. Кава, О. Падалка, Н. Самсоненко, В. Сластьонін, О. Цуняк.

Мета статті полягає у розкритті сутнісної характеристики педагогічних цінностей, виявленні та обґрунтуванні педагогічних цінностей майбутнього викладача практичного навчання.

Виклад основного матеріалу. Формування ідентичності та професійного самовизначення особистості відбувається саме в юнацькому віці. Юнацький вік є сензитивним для формування ціннісно-змістової сфери особистості, саме в цей період активно формуються життєві орієнтації, системи цінностей, починають формуватися професійні цінності. Навчання на педагогічних спеціальностях забезпечує формування ще й професійно-педагогічних цінностей майбутніх спеціалістів-педагогів. Формування педагогічних цінностей, як і будь-яких інших духовних цінностей, не відбувається спонтанно, а визначається соціальними, політичними, економічними відносинами у суспільстві та розвитком педагогіки загалом. Формування педагогічних цінностей є показником як особистісного, так і професійного зростання майбутнього педагога.

Педагог – це носій насамперед духовно-моральних та професійних цінностей. Професійні цінності становлять основу мотиваційної сфери особистості педагога, що визначає рівень та спрямованість його творчої активності та є провідною складовою, змістовим фундаментом життя людини та її педагогічної діяльності.

Вперше суть терміну «педагогічні цінності» розкрив В. Сластьонін у статті «Гуманістична парадигма педагогічної освіти» (квітень 1999 року). На думку науковця, педагогічні цінності – це такі особливості, які дозволяють педагогу задовольняти свої матеріальні та духовні потреби та служать орієнтирами його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значимих гуманістичних цілей.

Процес формування педагогічних цінностей педагога виступає важливим соціально-моральним і духовним потенціалом, реалізація якого має стратегічне значення для його сталого функціонування та розвитку в умовах здійснення національних проєктів у сфері освіти.

Падалка О. зазначає, що педагогічні цінності входять до професійної культури як основний компонент майбутнього педагога-вихователя. Формування педагогічних цінностей є передумовою ефективної професійної діяльності в майбутньому і є поштовхом для постійного професійного самовдосконалення. Педагогічні цінності – це цілісна, сутнісна, інтегральна характеристика особистості педагога-професіонала, а також узагальнений показник професійної компетентності педагога [3, 8].

На тому, що педагогічні цінності утворюють основу професійної культури педагога, також наголошують Н. Самсоненко і О. Гончарова. Науковці стверджують, що цінності не можуть існувати без людини чи окремо від людини. Загальнолюдські цінності виникають в результаті співвідношення світу і людини, а педагогічні цінності формуються в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, в ході якої відбувається їх суб'єктивізація. Саме рівень суб'єктивізації педагогічних цінностей є показником особистісно-професійного розвитку педагога [4, 401].

Педагогічні цінності, як наголошує І. Ісаєв, це відносно стійкі орієнтири, за якими педагоги співвідносять своє життя з педагогічною діяльністю. На думку науковця, взаємозв'язок загальнолюдських цінностей з педагогічними цінностями створює ту основу, на якій розробляється зміст педагогічної освіти. Формування педагогічних цінностей викладача залежить від багатьох факторів, а саме: особистісних якостей, напрямку професійної діяльності, індивідуального педагогічного стилю, внутрішнього світу викладача [2, 65–66].

Дослідженню класифікацій педагогічних цінностей присвячені наукові роботи О. Александрової, Н. Гузєєвої, І. Ісаєва, О. Падалки, але вперше розробив класифікацію педагогічних цінностей В. Сластьонін.

В. Сластьонін виділяє наступні групи педагогічних цінностей, а саме: суспільно-педагогічні, професійно-групові та особистісно-педагогічні. Суспільно-педагогічні цінності – це ідеї, уявлення, норми та правила, що регламентують виховну діяльність та спілкування в рамках всього суспільства. Професійно-групові цінності – це сукупність ідей, концепцій, норм, що регулюють професійно-педагогічну діяльність педагогічних працівників. Особистісно-педагогічні – це ціннісні орієнтації особистості, що відображають її цільову та мотиваційну спрямованість і є основою індивідуально-особистісної системи педагогічних цінностей. Ця система містить цінності, пов'язані зі схваленням у найближчому соціальному та професійному середовищі (престиж професійної діяльності, визнання рідних, близьких, знайомих тощо); цінності, пов'язані із потребою у спілкуванні (постійна робота з дітьми, дитяча любов і прихильність, можливість спілкуватися з цікавими людьми, батьками, колегами тощо); цінності, пов'язані із самовдосконаленням (можливість розвитку творчих здібностей, залучення до духовної культури, можливості постійно поповнювати свої знання та ін.); цінності, пов'язані з самовираженням (творчий і різноманітний характер праці вчителя, романтичність і захоплення педагогічною діяльністю, можливість перевиховання «важковиховуваних» учнів, відповідність педагогічної діяльності інтересам та здібностям особистості тощо); цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами (можливості самоствердження, міжособистісного спілкування, професійного зростання тощо) [5, 116-119].

О. Падалка вважає, що найбільш прийнятною може бути типологія ціннісних орієнтацій, у якій за основу приймають особистість, яка є сферою педагогічної професії, адже особистість знаходиться в центрі педагогічної системи, а типологія ціннісних орієнтацій повинна відображати особливий стан духовних цінностей як внутрішнього потенціалу особистості в поєднанні із соціальними, культурними, професійними й особистісними цінностями. В освітньому процесі ціннісні орієнтації виступають як об'єкт діяльності вихователя і самих вихованців і саме тому розвиненість аксіосфери вихователя, повне й органічне освоєння цінностей дітьми є умовою оптимальності морального виховання як основи духовного розвитку особистості [3, 34].

О. Александрова у своєму дослідженні наводить класифікацію педагогічних цінностей за Н. Гузєєвою:

1. Цінності, що пов'язані з умовами професійної педагогічної діяльності.
2. Цінності, що пов'язані з особистісно-мотиваційною сферою вчителя.
3. Цінності, що відображають аспекти керівництва освітньою діяльністю.

І наголошує на тому, що першочерговим завданням є формування гуманістичних педагогічних цінностей майбутніх учителів, які становлять основу професійно-педагогічної діяльності. На думку дослідниці, гуманістичні педагогічні цінності містять універсально-базові цінності (антропоцентризм, самопізнання, розвиток інтелекту, вільна поведінка особистості); цінності педагогічного спілкування (емпатія, рефлексія, емоційна стабільність); цінності педагогічної культури (професійна захопленість, моральність, відповідальність). Підґрунтям гуманістичних педагогічних цінностей є загальнолюдські цінності [1, 19-21].

Зважаючи на зміст педагогічних цінностей та їх класифікації виникає питання «які ж цінності повинен мати викладач практичного навчання і як нести їх учням?». Сучасний викладач, працюючи в інноваційних умовах педагогічного простору, повинен уміти поєднувати в собі єдність загальнолюдського та професійного. Для цього йому потрібно знати, як формувати систему ціннісних орієнтацій власного внутрішнього світу та учнів.

На нашу думку, викладач практичного навчання повинен мати такі особистісні та загальнолюдські цінності, як повага і любов до дітей; вимогливість до себе; прагнення до істини; терпимість; відповідальність; чесність та гідність; здоров'я своє та оточення; доброзичливість та гуманність; готовність прийти на допомогу; здатність до самодисципліни; чесність; чуйність; широта поглядів; впевненість у собі; життєрадісність.

До професійних цінностей майбутніх викладачів практичного навчання відносимо такі:

- повага до таланту учнів; творче ставлення до роботи з учнями;
- вміння творчо вирішувати конкретні виховні задачі;
- цінність культури праці; цінність технічного спілкування; цінність технічного мислення;
- технічної уяви;
- технічної творчості;
- інтелектуальні цінності;
- цінність трудової дисципліни;
- цінність праці; конструктивність педагогічної діяльності;
- творче використання професійних знань.

Сучасний педагог повинен мати національні цінності, а також бути їх носієм. Опора на національні цінності освіти виступає фактором збереження та відтворення вітчизняної культури. До національних цінностей педагога входять: любов до Батьківщини; соціальна справедливість; цінність матеріальних та духовних надбань українців; патріотизм; повага до державних символів України.

Серед педагогічних цінностей майбутніх викладачів практичного навчання можна виділити наступні: професійне мислення; педагогічна творчість; незалежність і сміливість у відстоюванні своєї позиції; індивідуальний педагогічний стиль спілкування з учнями; освіченість; самоконтроль; самоосвіта; активне педагогічне життя. Суб'єктивні сприйняття та присвоєння педагогічних цінностей визначаються багатством особистості педагога, спрямованістю його професійної діяльності.

Формування педагогічних цінностей майбутніх викладачів практичного навчання залежить від становлення особистісного педагогічного стилю та професійної культури, професіоналізму, технології освітнього процесу, а також від політичних, національних та економічних перетворень. Одним з основних способів формування у майбутніх викладачів ціннісного ставлення до професійної діяльності є створення необхідних умов, що забезпечують розвиток їх цільових установок, орієнтацію на такі взаємопов'язані елементи духовного світу учнів, як науковий світогляд, активна життєва позиція, творчість тощо.

Висновки. Педагогічні цінності становлять основу професіоналізму особистості педагога та створюють фундамент професійної культури педагога. Тому необхідно формувати особистість викладача з високою духовною культурою, який зміг би знайти творчий, нетрадиційний вихід із педагогічних ситуацій. Це складна проблема в системі підготовки педагогічних кадрів, що змушує вести пошук нових технологій, здатних забезпечити досягнення поставленої мети. Для цього майбутньому викладачу необхідно усвідомити свою унікальність, мотиви своєї поведінки, навчитися осягати внутрішній світ іншої людини, формувати гуманістичну спрямованість, духовно-моральні та педагогічні цінності. Сьогодні, коли йде процес перетворення різноманітних сфер нашого життя та переосмислення духовно-моральних, професійних цінностей, особливу увагу слід приділяти підготовці фахівців у закладах вищої освіти. Це пов'язано насамперед із необхідністю становлення громадянських та професійних позицій студента, розвитку його інтелекту та творчого мислення, культури та моральності. Тому, одним із актуальних напрямів, які становлять науковий та практичний інтерес для педагогіки в галузі вдосконалення професійної підготовки майбутнього викладача, є аксіологія, що становить основу духовної парадигми освіти в інноваційних умовах педагогічного простору.

References

1. Александрова О. Ф. Гуманістичні педагогічні цінності майбутніх учителів як основа професійної діяльності. *Педагогічні науки та освіта : зб. наук. праць*. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2008. Вип. 3. С. 17–28.
Aleksandrova, O. F. (2008). Humanistychni pedahohichni tsinnosti maibutnikh uchyteliv yak osnova profesiinoi diialnosti [Humanistic pedagogical values of future teachers as a basis of professional activity]. *Pedahohichni nauky ta osvita : zb. nauk. Prats – Pedagogical sciences and education: a collection of scientific works*. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD, Vyp. 3, 17–28.
2. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Академия, 2002. 187 с.
Ysaev, Y. F. (2002). Professyonalno-pedahohycheskaia kultura prepodavatelja [Professional and pedagogical culture of the teacher]. *Uchebn. posobyе dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenyi*. Moskva, Russia : Akademyia.
3. Падалка О. І. Формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук :13.00.04. Рівне, 2014. 268 с.
Padalka, O. I. (2014). Formuvannia priorytetnykh pedahohichnykh tsinnostei u maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Formation of priority pedagogical values in future educators of preschool educational institutions]: *Candidate's thesis* :13.00.04. Rivne, Ukraine.
4. Самсоненко Н., Гончарова О. Система педагогічних цінностей викладачів як передумова ефективного навчання студентів. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Економічний спадок і спадщина Семена Кузнеця», 30-31 травня 2019 р., Харків. 2019. С. 400–401.
Samsonenko, N., and Honcharova, O. (2019). Systema pedahohichnykh tsinnostei vykladachiv yak peredumova efektyvnoho navchannia studentiv [The system of pedagogical values of teachers as a prerequisite for effective student learning]. *Tezy dopovidei mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Ekonomichnyi spadok i spadshchyna Semena Kuznetsia» – Abstracts of reports of the international scientific-practical conference «Economic heritage and legacy of Semyon Kuznets», 400–401.*

5. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н. Педагогика : учеб пособие для студ. пед. учеб. завед. Москва : Школа-Пресс, 1997. 512 с.
Slastenyn, V. A., Ysaev, Y. F., Myshchenko, A. Y., & Shyianov, E. N. (1997). Pedahohyka [Pedagogy]: ucheb posobyе dlia stud. ped. ucheb. zaved. Moskva, Russia : Shkola-Press.

Belan T.

ORCID 0000-0002-4329-3080

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate professor of Department
of Pedagogy, Psychology and Methodology
of Technological Education,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

PEDAGOGICAL VALUES OF FUTURE TEACHERS AS THE BASIS OF PROFESSIONAL ACTIVITY

The goal of the work. *The goal of the work is to reveal the essential characteristics of pedagogical values, to identify and substantiate the pedagogical values of the future teacher of practical training.*

Methodology. *The following research methods were used to solve this goal: theoretical (study and analysis of psychological and pedagogical, philosophical sources, official and normative documents; comparison and generalization of scientists' views on the problem) and empirical (observation of students' educational process).*

Scientific novelty. *The article reveals the essence of the concept of «pedagogical values». It is emphasized that the formation of the value-semantic sphere of the personality takes place in the senior adolescence and adolescence, and training in pedagogical specialties ensures the formation of pedagogical values. In the article we highlight the values of future teachers of practical training, which are formed during professional training, namely: professional, national, universal, pedagogical. The following pedagogical values of future teachers of practical training are allocated: professional thinking; pedagogical creativity; independence and courage in defending their position; individual pedagogical style of communication with students; education; self-control; self-education; active pedagogical life.*

Conclusions. *Pedagogical values are the basis of professionalism of the individual and create the foundation of professional culture of the teacher. Therefore, it is necessary to form the personality of a teacher with a high spiritual culture, who could find a creative, unconventional way out of pedagogical situations. This is a complex of problems in the system of pedagogical training, which forces to search for new technologies that can ensure the achievement of this goal. To do this the future teacher must realize their uniqueness, the motives of their behavior, learn to comprehend the inner world of another person, to form a humanistic orientation, spiritual, moral and pedagogical values.*

Keywords: *pedagogical values, professional training, teacher of practical training.*

Стаття надійшла до редакції 24.11.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. М. Торубара**